



SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
REVIEW OF THE INSTITUTE OF TURKOLOGY

©

MLA (Modern Language Association) International Bibliography, New York/ABD tarafından taranmakta ve makalelerin İngilizce özetleri indeksin servisinde yer almaktadır.
TÜBİTAK/ULAKBİM SBVT tarafından dizinlenmektedir.

Is being indexed by MLA (Modern Language Association) International Bibliography, New York/ABD and English abstracts of the articles are being published in its indexing service.
Is being indexed by TÜBİTAK/ULAKBİM SBVT.

ISSN 1300-5766
GÜZ 2009 - SAYI: 26

SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Adına Sahibi Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Yakup KARASOY

YAYIM KURULU
Prof. Dr. Yakup KARASOY
Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Yrd. Doç. Dr. Mustafa TOKER
Yrd. Doç. Dr. Orhan YAVUZ
EDİTÖR:
Yrd. Doç. Dr. Mustafa TOKER

HABERLEŞME
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 42031 Konya
Telefonlar: +90 0332 241 05 62 Faks (Belgeç): 241 04 47
web: <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr>
e-posta: turkiyat@selcuk.edu.tr
TEKNİK HAZIRLIK
Grafik-Tasarım: Harun YILDIZ
Dizgi: Elif KÖKSAL
Baskı: SÜ Basımevi / 0332 241 18 44

Dergide yer alan yazıların dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir.

XVI. Yüzyılda Bir Mevlevi Şair: Âsafî*

A Mawlawi Poet In The 16th Century: Âsafî

Süleyman EROĞLU**

ÖZET

Mevlâna ve onun fikirlerinden doğup gelişen Mevlevilik, Türk tasavvuf ve kültür hayatında derin izler bırakmıştır. Yüzyıllarca kültür ve sanat çevrelerinde oldukça geniş bir muhit oluşturan Mevleviler, önderleri Mevlâna'nın büyük bir şair oluşu sebebiyle şiire dolayısıyla şairliğe ayrı bir önem atfetmişlerdir. Bu durum, edebiyatımızda bilhassa Divan şairlerinin rağbet ettikleri tarikatların başına Mevleviliği yerleştirmiştir. Mevlevi şairlerin sayısı XVI. yüzyıldan itibaren kayda değer bir artış göstermiştir. Bu yüzyılda Mevleviliğe intisabı ile dikkati çeken şairlerden biri de Âsafî Dal Mehmed Çelebi'dir. Bu çalışmada bugüne dek yapılan Mevlevi edebiyatı araştırmalarında üzerinde durulmayan Âsafî Dal Mehmed Çelebi'nin hayatı, tek eseri Şecâat-nâme mesnevisi ve eserinde kendini gösteren edebî kişiliği değerlendirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Âsafî, Dal Mehmed Çelebi, Şecâat-nâme, Mevlevilik, Divan Şiiri

ABSTRACT

Mevlana Jaleleddin Rumi and Mawlawiyah, which was flourished by his ideas, had great impacts in Turkish mysticism and culture. Mawlawis, known and admired by a wide circle of people of the art and culture for ages, gave great importance to poetry and poets because of the fact that Mevlana, who was their leader, was an outstanding poet. This situation led Mawlawiyah to the first place of the religious sects of which the poets of Divan in our literature admired. The number of the Mawlawi poets remarkably increased by 16th. Century. In that century, Âsafî Dal Mehmed Çelebi was one of the poets who noticeably devoted himself to the Mawlawiyah. In this study, the life of Âsafî Dal Mehmed Çelebi, not much taken into consideration in Mawlawi literature, his only work mathnawi Şecâat-nâme, and his literary personality have been explored.

KEY WORDS

Âsafî, Dal Mehmed Çelebi, Şecâat-nâme, Mawlawiyah, Divan poetry.

* Bu çalışma Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında hazırlanmış olan Âsafî'nin Şecâat-nâmesi (İnceleme-Metin) adlı doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

** Dr. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.



Giriş:

Yüzyıllar boyu fikirleri ve öğretisi ile geniş kitleleri kucaklayan Mevlâna, Türklüğün inanç dünyası ve tasavvufi hayatında önemli bir yer edinmiştir. Mevlâna'nın fikirleri doğrultusunda sistemleşip gelişen Mevlevîlik de zamanla Türk kültürünü ve sanatını derinden etkileyen tarikatların başında yer almıştır.

Özellikle Mevleviliğin şiir, musiki ve sema'a verdiği değer dolayısıyla Türk sanatı Mevlevilik ocağında serbest bir gelişim zemini bulmuş; dergâhlardan yetişen birçok sanatkârla Mevlevilik; edebiyat, musiki ve mimaride bir ekol oluşturmuştur.¹

Geçmişte, Mevleviliği diğer tarikatlardan ayrıcalıklı kılan yönlerin başında şüphesiz mensuplarının kültüre ve sanata bilhassa edebiyata ve musikiye olan yakınlıkları yer almaktadır. Mevlevilik çevresinde yetişen ve bilhassa edebiyata itibar eden pek çok şahsiyet beraberinde bir Mevlevi edebiyatının teşekkülünü de sağlamışlardır.² Mevlâna'nın şairliği sebebiyle, şiirin "*sünnet-i seniyye-i Mevleviyye*" olarak kabul edilmesi ve bu tarikattaki Mesnevi okuma ve okutma geleneği, Mevlevileri şiirden anlamaya hatta şair olmaya yöneltmiştir. Bu sebeple, Mevlevihaneler klasik edebiyatı besleyen en önemli kaynaklardan biri haline gelmiştir.³ Mevleviliğe mensup şairlerin oluşturduğu Mevlevi edebî muhiti edebiyatımızın tasavvufla zenginleşmesinde de büyük rol oynamıştır.

Türk edebiyatında Mevleviliğe bağlılıkları ile bilinen şairlerin sayısı kayda değer ölçüde çoktur.⁴ O kadar ki bu durum, yalnızca Mevlevi şairleri bir araya toplayan müstakil eserlerin yazılmasına da kaynaklık etmiş durumdadır. Sakıb Mustafa Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyye*'si, Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*'si, Ali Enverî'nin *Semâhâne-i Edeb*'i, bu düşünceden hareketle kaleme

¹ Emine Yeniterzi, *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna*, Ankara 2008, s. 135-136.

² Abdülbaki Gölpınarlı: "Mevlevîliğin âdâb, erkân, an'ane ve terim hususiyetleri, dîvân edebiyatı içinden pekâlâ ayrılacak bir Mevlevî edebiyatı meydana getirmiştir. Mevlevî şairlerinin hemen hepsi, kaside, gazel, ve sair vadilerde divan şairleridir, fakat bazı şiirleri, bütün hususiyetiyle Mevlevî şiiridir. Hatta bu şiirler, şerh ve izah edilmedikçe anlaşılamayacak kadar Mevlevîyânedir." sözlerine yer vererek kendine has hususiyetleri ile bir Mevlevî edebiyatının varlığından söz etmektedir. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.449.

³ Osman Horata, "Mevlana ve Divan Şairleri", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, (1999), s.46.

⁴ Mevlevilik, Divan şairlerinin itibar ettikleri tarikatlar içerisinde %68'lik bir oranla ilk sırayı almaktadır. Bkz. Mustafa İsen, "Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri", *Ötelerden Bir Ses*, Ankara 1997, s.216.

alınmış eserlerdir. Günümüze değin gerek bu eserler sayesinde gerekse farklı araştırmalar neticesinde pek çok Mevlevî şairin adı unutulmuş olmaktan kurtulmuş olsa da Mevlevî şairlerin yekûnu tam olarak tespit edilebilmiş değildir. Geçmişte Mevlevî kimliği ile bilinen ancak bugüne dek ortaya konan çalışmalarda adı anılmamış şairlerden biri de Âsafî Dal Mehmed Çelebi'dir.

Hayatı:

Edebiyat tarihimizde Âsafî mahlasıyla anılan dört şairden⁵ biri de Dal Mehmed Çelebi'dir. Mevcut kaynaklarda bilgisine pek az rastladığımız şairin hayatının birçok yönünü aydınlatmaya dair en önemli kaynak kendi eseri *Şecâat-nâme'*sidir.

Asıl adı Mehmed, şiirdeki mahlası "Âsafî" olan şair,

Çün lakab dehr içre oldu bana Dal

*Nokta-i lutfunla anı eyle Zâl (6909)*⁶

beytinde ifade ettiği şekliyle "Dal" lakabıyla anılmaktadır.⁷ XVI. asrın Mevlevî şairlerinden olan Dal Mehmed Çelebi'nin adındaki "Çelebi" kelimesi bilgin bir

⁵ Kaynakların Âsafî mahlasıyla şiirler yazdığını belirttiği diğer şairler şunlardır:

1. Âsafî Çelebi, Kanuni Sultan Süleyman döneminin yeniçeri şairlerindendir. Şiirlerinden başka hoş sohbetliği ve içkiye düşkünlüğü ile de tanınmış, Kanuni devrinde Halep'te ölmüştür. Bkz. Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's- Şuara*, (Haz. İbrahim Kutluk), C.I, Ankara 1989, s.165.

2. Bosnalı Hızır Çavuş, Bosna'da doğmuş, iyi Farsça bilen, muammada üstad bir şairdir. 1621-22(1031)'de Kûfe'de ölmüştür. Bkz. Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), C.I, Ankara 2001, s.41; Haluk İpekten, - Mustafa İsen, - Recep Toparlı, - Naci Okçu, - Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, s.44; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul 1977, s.172.

3. Âsafî, Ali Şîr Nevâî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis* adlı eserinde adı geçen hafızası çok kuvvetli, güzel beyitleri olan bir şairdir. Bkz. Ali-Şîr Nevayî, *Mecâlisü'n-Nefâis-I* (haz. Kemal Eraslan), Ankara 2001, s.80.

⁶ Beyit ve varak numaraları *Şecâat-nâme'*nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043'te kayıtlı nüshasına aittir. Metin örnekleri harekeli olan nüshanın imlasına uyularak verilmiştir.

⁷ Franz Babinger, Âsafî'yi Okçuzade Mehmed Paşa olarak göstererek yanılmaktadır. Bkz. Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Ankara 2000. s.130-131. Kıbrıs ve Halep defterdarlığı yapmış Okçuzade Mehmed (Çelebi) Paşa ile Dal Mehmed Çelebi (Âsafî) aslında farklı kişilerdir. Bu bilgi yanlışlığına, Cornell H. Fleischer de dikkati çekmektedir. Bkz. Cornell H. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âlî Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, İstanbul 2001, s. 33. Agah Sırrı Levend ise Âsafî'den Koca Defterdar Mehmed Paşa olarak bahsetmektedir. Bkz. Agah Sırrı Levend, *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Ankara, 2000, s.88. Ancak, Âsafî ile Koca Defterdar Mehmet Paşa'nın aynı kişiler olup olmadığı hususunda kesin bir bilgiye sahip değiliz. Mustafa Eravcı da Kınalızade Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's- Şuara*'sına dayanarak verdiği bilgide Âsafî'yi I. Süleyman'ın bölük halkına mensup sadık kullarından biri olarak göstermekle hataya düşmektedir. Bkz. Mustafa Eravcı, "Dal Mehmed Çelebi Âsafî" <http://www.ottomanhistorians.com/database/html/dalmehmed2.html>

zat oluşuna işaretle bulunduğ gibi Mevleviliğe mensubiyetini de göstermektedir.⁸ Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr* adlı eserinde "... devlet-i dünyeviyede kisvet-i tarikat-ı Mevleviyyeyi disâr idinmiş..."⁹ sözleriyle onun Mevleviliğe intisabını belirtmektedir. Âsafi, yine Âlî'nin "*Egerçi velâdetleri Rûm ilinde Siroz nâm şehirde vâkı'dur.*" şeklinde verdiği bilgiye göre Siroz'da doğmuştur;¹⁰ ancak doğumuna ilişkin olarak kesin bir tarih söyleyebilmek güçtür. Öğrenim hayatı ve ne şekilde yetiştirildiği hususlarında da kesin bilgilerimiz yoktur. Pek çok şair gibi ilk tahsilinde ailesinden ve yakın çevresinden istifade etmiş olması muhtemel olmakla birlikte, yetişmesinde Lala Mustafa Paşa'nın himayesindeki divan kâtipliğinin büyük etkisi olmuştur.¹¹

Âsafi'nin öğrenim hayatının ardından almış olduğu ilk devlet görevi Divan-ı hümayun kâtipliğidir.¹² Âsafi'nin bu göreve ne zaman ve ne şekilde getirildiği açık değildir. Divan-ı hümayun kâtipliğinin ardından Özdemiroğlu Osman Paşa'nın emrine, tezkirecilik göreviyle memur edilmiştir.¹³

Bir kalem ehli olarak başladığı devlet vazifesini hayatının ilerleyen safhalarında aynı zamanda bir muharebe ehli olarak da geçirecek olan Âsafi'nin bizzat iştirak ettiğini bildiğimiz ilk muharebe 9 Ağustos 1578'de kazanılan Çıldır Zaferi'dir.¹⁴ Lala Mustafa Paşa tarafından Çıldır ve ardından Koyungeçidi zaferle-

⁸ Mevleviler tarafından unvan olarak kullanılan "Çelebi" kelimesi hakkında Mevlevi âlimlerinden Veled Çelebi İzbudak yayınlanmamış Türk Dili adlı sözlüğünde: "*Bu kelime Anadolu'da Mevlana'dan bir asır önce var idi; Konya'da beytî'l-ilm, beytî'l-isâle, beytî'l-fütüvveden olan kimsele-re "çelebi" deniyordu, Hüsameddin Çelebi, Selâhaddin Çelebi, yârân-ı Mevlânâ'dır.*" şeklinde bilgi vermektedir. Bkz. İsmail Parlatır, "Veled Çelebi'nin Türk Dili Adlı Sözlüğünde Mevlana İle İlgili Sözleri ve Yorumları", *Uluslararası Mevlana Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 2000, s.195.

⁹ Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 3409, vr.241b.

¹⁰ Gelibolulu Âlî, a.g.e., vr. 241b; Faris Çerçi, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, C.II, Kayseri 2000, s.306.

¹¹ Gelibolulu Âlî'nin "*neşv ü nemâları sâbıkü'z-zikr Mustafâ Pâşâ merhûmun kitâbeti hidmetinde gün gibi lâmi'dür.*" ifadeleri de bu bilginin bir ispatı niteliğindedir. Bkz. a.g.e., vr.241b

¹² Âsafi'nin;

Bana dîvânda olurdı ragbet

Zabt-ı kânûn idüp itdim hizmet (5b)

şeklindeki ifadesinden önceleri Divan-ı hümayun kaleminde kanunlarının zabtına ilişkin kâtiplik görevinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bkz. Fleischer, a.g.e., s. 83

¹³ Âsafi, *Şecâat-nâme*'nin dibacesinde "...ale'l-husûs bu bende-i dîrîne ve çâker-i kemterîmeleri 'âlem-i sabâvetden berî âsitân-ı sa'âdetleri hizmet-kârlarından olup mukaddemâ 'Osmân Pâşâ-yı şehâmet-âsâra tezkirecilik nâmıyla hizmet üzre iken ..." (3b) sözlerine yer vermekle küçük yaşlardan beri padişahın hizmetinde devlet görevinde bulunduğunu ve sonrasında tezkirecilik görevine getirildiğini belirtmektedir. Ayrıca bkz. M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi*, Ankara 1993, s.303.

¹⁴ Âsafi, *Çıldır Zaferi*'nde bizzat yer alışı *Şecâat-nâme*'de;

Cengi görmek ola mı girmek gibi

Hiç işitmek ola mı görmek gibi (141)

rinde göstermiş olduğu büyük yararlılıktan dolayı “serdar” unvanıyla Şirvan ve Dağıstan’ın muhafazasıyla vazifelendirilen Osman Paşa ile birlikte Âsafî de Şirvan Defterdarı Göğüşzade Mustafa Çelebi’nin emrinde tahrir işlerinden sorumlu olmak üzere sancak beyliği rütbesine terfi ettirilip muhasebe defterleri memurluğuna getirilmiştir.¹⁵ (12 Eylül 1578)

Çıldır Zaferi, hem Osmanlı hem de Âsafî için bir dönüm noktasıdır. Bu zaferle Osmanlıya Kafkasya’nın kapıları açılmış Âsafî’ye de devlet hizmetinde yükselmek için bir olanak sunulmuştur. Çıldır Zaferi’nin ardından Kafkasya’da sürdürülen fetihlerle ele geçirilen Ereş, Şemahi, Şeki, Demirkapı, Bakü, Salyan, Şabran gibi mühim yerlerden Osmanlı hazinesine yansıtacak mali kazancın değeri oldukça büyüktür. Âsafî’nin büyük bir mali gelirin idaresinde görevlendirilmesi ona duyulan güvenin ne denli büyük olduğunun bir ispatıdır. Nitekim “...sancag-ile defter-dâr-ı emvâl olup hazîne hizmetine me’mûr olduğumda dahi bâ’is-i tevfir-i mâl ve sebeb-i teksîr-i emvâl olup resm-i irtişâyı defâtir-i âmâlden hakk ve cadde-i istikâmetden bir ân ve bir sâ’at münfekk olmak müyesser olmamıştır ...”¹⁶ diyerek kendi ifadesiyle hem bu hizmetin önemini hem de hizmetteki liyakatını dile getirmektedir.

Âsafî, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın hizmetinde bir yanda sancak beyi rütbesiyle Şirvan vilayetine tahrir işlerindeki mali görevini yürütmekte diğer

dizeleriyle bir anlamda teyit etmekle birlikte bu zafere iştirakinin öncesiyle ilgili bilgi vermektedir. Âsafî, Çıldır Zaferi öncesinde muhtemelen Lala Mustafa Paşa’nın ordusuyla önce Erzurum’a ardından Ardahan üzerinden Çıldır’a gelmiş olmalıdır.

¹⁵ Âsafî, yine *Şecâat-nâme*’nin dibacesinde bu göreve getirilişini “... andan sonra sancag-ile defter-dâr-ı emvâl olup hazîne hizmetine me’mûr olduğumda...” (3b) sözleriyle belirtmektedir. Peçevi İbrahim Efendi ise bu konuda “Şirvan vilayeti defterdarlığı Gümüşzade Mustafa Çelebi adında bir görevliye verildi. İranlıların uygulamış oldukları gibi yıllık geliri iki yiz kırk yedi buçuk akçe olarak yazım (tahrir) defterine kayd olundu. Zal Mehmed Çelebi adında bir kişi de o ülkenin toprak yazımını yapmakla görevlendirildi.” kaydına yer vermektedir. Bkz. Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), C.II, Ankara 1999, s. 47. Vakanüvis Abdurrahman Şeref de “Serdâr ‘unvânıyla ‘Osmân Pâşâ Şirvanı muhâfaza ve Erzurum mîr-i mîrân-ı cedîdi Kaytas Pâşâ ma’îyyetine ta’yîn kılındı. Evvelce Tiflise dahi müstakilen bir beglerbegi nasb olunmuştu. Oralarda icâb iden teşkilât ifâ kılındığı sırada Şirvan defter-dârı Gümüş-zâde Mustafâ Çelebiye virilip ve Dâl Mehmed Çelebi me-mâlik-i meftûhanun tahririne me’mûr idilip ka’ide-i mer’îyye-i devlet-i ‘aliyye vechile vâridât u mesârifât-ı mahalliyye muhasebe defâtirine ve hâs u ze’âmet ve tımar misallü dirlikler defâtir-i hâkâniyyeye sebt u kayd olundu.” şeklinde bu bilgiyi doğrulamaktadır. Bkz. Abdurrahman Şeref, “Özdemiroğlu Osman Paşa”, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, C.IV, İstanbul 1329, s.1359. Ayrıca bkz. Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul 1993, s.66.

Lala Mustafa Paşa’nın Çıldır Zaferi ardından Şirvan’da toplamış olduğu divan aynı zamanda Osmanlı’nın Kafkasya’daki ilk siyasi teşkilatlanmasının gerçekleştiği toplantıdır. Bu esnada Lala Mustafa Paşa’nın yanında yer alanlardan biri de Gelibolulu Âlî’dir. Âlî, sonrasında Lala Mustafa Paşa ile birlikte Şirvan’dan Erzurum’a hareket etmiştir. Bkz. Fleischer, *a.g.e.*, s. 82-83.

¹⁶ (3b)

yanda da muharib bir asker olarak vazife görmektedir. Bu iki hizmeti ifası sırasında katıldığı ikinci önemli muharebe 1578 yılının Kasım ayında oldukça çetin koşullarda kazanılan Şemahi Muharebesi'dir.¹⁷ Bu zafer, Osman Paşa'nın askeri alandaki itibarını artırmakla birlikte ne yazık ki çok uzun soluklu olamamıştır. Zaferin ardından muharebede büyük yararlılıklar gösteren Adil Giray ve Tatar askerinin göstermiş olduğu zayıflık ikinci bir karşı muharebeye yol açmıştır. İlk muharebeden yaklaşık 15 gün sonra gerçekleşen ve tarihî kaynaklarda II. Şemahi Muharebesi olarak adlandırılan bu muharebede Osmanlı ordusu önemli ölçüde yara almış ve askerin toparlanması için Şemahi'den daha güvenli bir mevki olan Demirkapı'ya göçülmüştür.

Osmanlı ordusunun zorlu kış koşullarında Şemahi'den Demirkapı'ya bu zorunlu göç harekâtında Âsafî de görev üstlenmiş, hazinenin sağ salim Demirkapı'ya ulaştırılması görevi kendisine verilmiştir. Âsafî, refakatına verilen askerle birlikte açlık, soğuk ve yollarda Dağıstan eşkiyasının tüm tecavüzlerine rağmen güç bela Demirkapı'ya ulaşmayı başarmıştır.¹⁸ Âsafî'nin ve Osmanlı ordusunun Şemahi'den başlayıp Demirkapı'da sona eren göç harekâtı ancak 1579 yılının hemen başında son bulabilmiştir.¹⁹ Âsafî, Demirkapı'ya ulaşmakla rahata ve huzura kavuşamamıştır. Kış mevsimi sonuna kadar yöredeki yerleşik unsurlar Küre, Teberseran ve Kaytak eşkiyasının tacizlerine karşı bir takım akınlarda yer almıştır.²⁰

¹⁷ Âsafî muharebede yer alışı;
Kâmil-i nazm anlara yoldaş idi
Ol tekâpûlar da hep pâdâş idi (1115)
dizelerinde dile getirmektedir.

¹⁸ "...Yollarda bırakılan eşya ve mühimmat ve insan cesedleri hayvan lâşeleri kar üzerinde bir iz teşkil etmişti. Dal Mehmed Çelebi toplayabildiği eşya ve mecrûhîni bin müşkilat ile ve yollarda muakkıblar ve muhâcinlerle döğüşe döğüşe Demirkapıya getirmiştir..." Adurrahman Şeref, a.g.m., s.1417.

¹⁹ Âsafî'nin memur edildiği hazinenin Şemahi'den Demirkapı'ya olan maceralı seyahatini Rahimizâde Harîmî İbrahim Çavuş:

"Kal'a-i Şemâhiden kalkup Demürkapu cânibine 'azîmet olunup hazâyin-i pâdişâhî develere tahmîl olunup sâlifü'z-zikr İbrâhim Beg ve mâl defter-dârı Mustafâ Çelebi ve kethudâsı Ahmed Kethudâ ve kapu kulları agası Hurrem Aga ve Re'îsü'l-küttâb Mehmed Çelebi hazîne-i beytü'l-mâle koşilup serdâr-ı 'âlî-tebâr bir iki bin dilâver ile kafa-dâr olup âheste âheste cânib-i mezbûra müteveccih olındukda bir mertebede şiddet-i şitâ zâhir olmuş idi ki Tûfân-ı Nûhdan berü 'ömr-i Nûh görenler görmemişler idi. 'Asâkir-i mihnet-zedenün kiminiün eli ve kiminiün ayagı ve ekserî burnu kulağı düşüp ve'l-hâsıl çekilen elem ve görülen derd ü gam ve şiddet-i şitâdan râh-ı 'ademe 'azm iden ibtidâ-yı sefer 'Acemden bu âna gelince görülmemiş ve kırılmamış idi." şeklinde belirtmektedir. Bkz. Rahimizâde Harîmî İbrahim Çavuş, Zafernâme-i Sultân Murâd Hân, İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar, nu. 2372, vr.38b-39a.

²⁰ Bu süreçte gerçekleştirilen akınlardan en mühimi yöredeki Dağıstan unsurlarından biri olan Kaytak taifesinin elinde bulunan Başlı Kalesi'nin fethidir. Şecâat-nâme'de belirttiğine göre Âsafî, bu fethite öncü kuvvetin başında ordunun nehri geçişinde tedbir almakla görevlendirilmiştir.

II. Şemahi Muharebesi'nin kaybedilmesinin ardından Adil Giray'ın İranlılar tarafından katledilmesiyle birlikte Osmanlı'nın elinden çıkan Şirvan, Adil Giray'ın kardeşi Mehmed Giray'ın intikam hissiyle Osmanlı ordusuna katılmasıyla tekrar geri alınmıştır.²¹ (Ekim 1579) Ancak çok geçmeden Lala Mustafa Paşa'nın göstermiş olduğu vefasızlık Mehmed Giray'ı küstürüp Kırım'a geri dönmesine sebep olmuştur. Böylelikle Osmanlı ordusu tekrar zayıf düşmüş, bundan cesaretlenen İran kaybettiği toprakları yeniden işgal hareketine girişmiştir. Bu cesaretle Selman Han ve Pîre Muhammed Han Şirvan'ı işgal edince Âsafî, Kaykî Mustafa Bey ile birlikte bu işgalin püskürtülmesiyle görevlendirilmiştir. Âsafî bu harekâta takviye gücün başında yer almış, yardımına yetiştirdiği Kaykî Mustafa Bey'le birlikte İran işgalini püskürterek azımsanmayacak bir başarıya imza atmıştır. (Kasım 1579) Âsafî'nin bu başarısı hem kendini hem de Osmanlı ordusunu bir süreliğine rahatlatmıştır. Bu süreçte Bakü Kalesi'nin tamiri gerçekleştirilmiş ve Şirvan hududunda 1582 yılına kadar pek kayda değer hadise cereyan etmemiştir.

İktisadi ve stratejik açıdan çok önemli bir bölge olan Şirvan, Osmanlı ve İranlılar arasında uzun yıllar daimi bir mücadele alanı olmuştur. Bu bölgeden vazgeçmeye hiç niyeti olmayan İranlılar, Osmanlı'nın gücünü tamamen kırıp Şirvan'a tümüyle hâkim olmak arzusuyla iki üç yıla yaklaşan sükûnet döneminin ardından 1582 yılının yaz aylarında büyük bir orduyla Bakü'yü kuşatmak üzere yola çıkmışlardır. Bu durum Osmanlı tarafından haber alınınca İran ordusu Âsafî ile birlikte Gazi Giray, Ferhad Bey, Kaykî Bey ve Ali Bey'lerden olu-

*Kâyil-i nazm Âsafî hem ol zamân
Hizmete me'mûr idi ol nâtüvân (2149)*

*Eyledi emr Âsafîye âsafî
İtmeye makdûrın anda muhteft (2188)*

*Didi kim bu nehri geç var ileri
İlerü sür kalmasun 'asker geri (2189)*

²¹ Viyana Milli Kütüphanesi 68 numarada *Osman Paşa'nın Seferleri Tarihi* adlı yazma eserde Sultan III. Murad tarafından Kırım hanı ve ordusunun Şirvan seferiyle vazifelendirilmesi üzerine Şirvan'a hareket eden Mehmed Giray ve Kırım ordusunun Demirkapı'ya ulaşmasından önce sefere iştirak hususundaki emr-i hümayunun Tatar askerlerince Osmanlı karargâhına müjdelendiği ve karargâhtakilere bizzat Âsafî tarafından sesli olarak okunduğu kaydedilmektedir:

"Bir gün kal'a-i mezkûrda otururken nâgâh birkaç dane Tatar dilâverleri Hazreti Hızır misâl çıkagelüp ve Osmân Paşa hazretlerine vardıkda, Rûm'dan geldiği cümle 'askerin ma'lûmları olıcak, her biri sevinüşüp, gûyâ ki mürde idiler, ihyâ olup ve çıkmış cânları bedenlerine gelüp Osmân Paşa hazretlerinin başına cem' olup ve dîvân idüp ve cemî' kul dîvâna hâzır olup ve pâdişâh-ı 'âlem-penâh cânıbinden gelen Emr-i Humâyûnu çıkarup ve anda Reîsü'l-küttâb olan Dal Mehmed Çelebi eline alup ve cemî' 'asker semâ' tutup ve Emr-i Humâyûn okunup..." Bkz. Yunus Zeyrek, *Tarih-i Osman Paşa*, Ankara 2001, s.62.

şan bir kuvvetle karşılanmıştır. Âsafî ve diğer beyler muazzam İran ordusuna güç yetirilemeyeceğine kanaat getirdiklerinde geri çekilmek durumunda kalmışlardır. İran askerinin takibi sonucunda Ali Bey esir alınmış, Gazi Giray yaralanmış, Âsafî kalan beylerle hasarsız kurtulmayı başarabilmiştir. Ardından Bakü İran askerince kuşatılmışsa da bu kuşatma neticesiz kalmış, İran ordusu bir kez daha Şirvan'ı tahliye mecbur olmuştur.

Bu yıllar Âsafî'nin *Şecâat-nâme'* de;

Ol idi rûz-ı vegâ meydânda merd

Misli yok akrân ü emsâl içre ferd (2569)

Bu gazâyı eyledi Gâzî Gerây

Ol rezimde öldi çok yohsul u bay (2972)

beyitleriyle ve bunun gibi nice beyitlerde övdüğü, aynı zamanda kendisi de bir şair olan ve Gazâyî mahlasıyla şiirler yazan Kırım prensi Gazi Giray ile yıllarca sürecek dostluklarının da günden güne pekiştiği bir dönemdir.²² Ne var ki kader cilvesini göstermekte fazla gecikmemiş, İranlıların bu kez Peyker Han kumandasında Şirvan üzerine sürdükleri orduya Gazi Giray ve Ebubekir Mirza mukabele etmekle görevlendirilmişken muharebe esnasında Ebubekir Mirza saf değiştirip İran tarafına dâhil olunca Gazi Giray İranlılara esir düşmüş ve Alamut Kalesi'ne hapsedilmiştir. Gazi Giray'ın esaretiyle neticelenen bozguna Aksu'ya kadar olan Şirvan bölgesi İran tarafından işgal edilmiştir.

Âsafî ve Osman Paşa, Gazi Giray'ın esaretine bir hayli üzülmüşlerse de İran tehdidine karşı dirayetli olmaktan başka çareleri yoktur. Yaklaşan kış, askerın kışlak teminini ve aynı zamanda erzak tedarikinde tedbir almayı zorunlu kılmaktadır. Âsafî, Osman Paşa tarafından 1582 yılının sonbaharında Kaykî Bey'le birlikte ordunun kışı geçireceği Kabala Kalesi'nin tamiriyle vazifelendirilmiştir. Beraberine bir miktar askerle Kaykî Bey'i alan Âsafî, yolda askerın ulufe talebiyle isyana kalkışmasına rağmen Kabala Kalesi'ne ulaşmayı başarmış ve hemen kalenin tamirine girişilmiştir. Bu esnada durumu haber alan İranlılar, gecikmeksizin Kabala Kalesi'ni kuşatmışlardır. Kuşatma altında geçen günler Âsafî ve beraberindekiler için oldukça sıkıntılı günlerdir. Özellikle erzak sıkıntısının had safhaya ulaşması askerın belini bükmüş, Âsafî ve asker günlerce

²² Âsafî ve Gazi Giray'ın mukadderat birliği etmişçesine geçen dostane ilişkileri hususunda detaylı bilgi için bkz. İsmail Hikmet Ertaylan, *Gazi Geray Han Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1958, s.13-22.

tuzsuz at eti yiyerek hayatta kalabilmeyi başaramışlardır.²³ Âsafî'nin kumandasındaki Osmanlı askeri kahramanca kaleyi savunurken İranlılar Sultan III. Murad'ın İran tahtının barış teklifini kabul ettiğini ve artık kavganın bittiği yalanına Osmanlı askerini inandırıp asker arasına nifak sokmayı başarmışlardır. Âsafî, kuşatmadan kendisi de bezgin düşmüş olsa da askerin kaleden çıkma talebine sonuna kadar direnmiş, Kaykı Bey de karşısında yer alınca kaleden çıkmaktan başka çaresi kalmamıştır. İran askeri kaleden çıkanları kılıçtan geçirmiş, Âsafî ise esir olmaktan kurtulamamıştır. Kabala'da 1582 yılının sonlarına doğru uğranılan bu bozgun Âsafî'nin üç yıl sürecek esaret hayatının da başlangıcı olmuştur. İran askerinin elinde önce Kazvin'e gönderilen Âsafî, ardından Alamut Kalesi'nde kuyuya atılarak hapsedilmiştir. Gazi Giray'ın esareti üzerine bir de Âsafî'nin esareti eklenince Osman Paşa hayli müşkil bir duruma düşmüş ve İran işgali Demirkapı'ya kadar dayanmıştır.²⁴

Âsafî, Alamut Kalesi'nde üç yıla yakın bir zaman oldukça çileli bir esaret dönemi geçirmiştir. Esareten kurtuluşu ise kendisi gibi Alamut Kalesi'nde mahpus, eski dostu ve kader arkadaşı Gazi Giray'ın yardımıyla gerçekleşmiştir. Şöyle ki, İran sarayınca kendisine Kırım tahtı vad edilen Gazi Giray, bu teklifi kabul etmiş görünerek İran sarayıyla zaman içerisinde sahte bir samimiyet geliştirmiştir. İran sarayının bu sahte samimiyete aldanması, Âsafî'ye kurtuluşun kapısını aralamıştır. Âsafî, Gazi Giray'ın aracılığıyla zor şartlarda kaldığı Alamut Kalesi'nden daha iyi koşullarda esaret geçireceği İsfahan'a sürgüne gönderilmiş, kısa zaman sonra firar ederek İsfahan'dan Şiraz, Kazirun, Ray yoluyla Basra'ya geçmiş, ardından da Bağdad, Kufe, Diyarbakır üzerinden Erzurum'a intikal etmiştir. Âsafî'nin İsfahan'da başlayan bu kurtuluş macerası 1585 yılı ortalarında Erzurum yakınlarındaki Cinis'te Tebriz seferi hazırlığıyla meşgul olan Özdemiroğlu Osman Paşa'nın yanında neticelenmiştir.²⁵ Çok geçme-

²³ *Niçe günler yindi tuzsuz at eti
Geldiler açız diyü her nekbeti* (3393)

²⁴ "Hâlbuki Gâzî Geray ve Âsafî Mehmed Begün esâretleri üzerine İranlı her tarafda ferce bulmuş ve Peyker Hân pâ-yı ta'diyi Derbende kadar uzatmış idi." Adurrahman Şeref, *a.g.m.*, s.1435.

²⁵ *Oldı çün deşt-i Cinis ana mekân
Mecma'-ı leşker-keş-i şâh-ı cihân* (6292)

*Ol dilîre buldı çün Âsaf vusûl
Eyledi câm gibi anı kabûl* (6299)

Abdurrahman Şeref, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Erzurum'a varışını "993 senesi Şa'bânında serdâr-ı nusret-medâr Erzuruma vusûl buldı." ve Erzurumda geçirdiği süreyi "'Osmân Pâşâ bir buçuk ay kadar Erzurumda istîrâhat itdi.'" şeklinde not etmektedir. Bkz. *a.g.m.*, s.1498.

Buradan hareketle Âsafî'nin esaretini noktlayıp Osman Paşa'ya kavuşması 1585 yılının Ağustos ile Eylül ayının ortaları arasında bir tarihte gerçekleşmiş olmalıdır. Âsafî'nin ardından Gazi Giray'ın Erzurum'a ulaşması da çok yakın bir tarihte gerçekleşmiştir.

den Gazi Giray da bir yolunu bulup İran sarayından firar etmiş ve Osman Paşa'ya iltica etmiştir.²⁶

Esaret yıllarında muharebe hayatından bir süre uzak kalan Âsafî'nin esareti sonrasında yer aldığı ilk muharebe Tebriz Seferi olmuştur. Erzurum'a ulaşır ulaşmaz ayağının tozuyla yer aldığı bu seferde Osman Paşa gibi uzun zamandır düşlediği Tebriz'in fethi saadetini de yaşamıştır. Daha önce Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Irakkeyn seferlerinde üç defa zabtedilen ve her defasında elden çıkmış olan Tebriz'in fethi bu kez Özdemiroğlu Osman Paşa'ya nasip olmuştur. (22-23 Eylül 1585 / 27-28 Ramazan 993)

Âsafî, Tebriz'in fethinden hayli mesut olmuşsa da tüm içtenliğiyle bağlı olduğu hamisi Osman Paşa'nın günden güne artan rahatsızlığından dolayı da endişe içindedir. Osman Paşa ise bedeninde hâsıl olan ve günbegün ilerleyen hastalığından çok Tebriz'in muhafazasını düşünmektedir.

Tebriz'in fethi sonrasında Âsafî'yi bekleyen mühim görevlerin başta geleni şüphesiz Tebriz'in muhafazasında yer almaktır. Osman Paşa, Tebriz'in muhafazası için ilk tedbir olarak şehri surlarla tahkim etmeyi, ikinci tedbir olarak da Kırım Hanlığı'nın Tebriz'in muhafazasına iştirakini düşünmektedir. Bu niyetle fethin üzerinden henüz bir kaç gün geçmişken Âsafî ile Gazi Giray'ı huzuruna çağırarak, Gazi Giray'a Tebriz'in muhafazası ile birlikte Kırım tahtını ve Âsafî'ye de yine Tebriz muhafazasında kalmak koşuluyla Kefe beylerbeyliğini vadetmiştir. Ardından gecikmeksizin padişaha yazılan arz mektubu ile Âsafî 1585 yılının sonbaharında Kefe beylerbeyliğine getirilmiştir.²⁷

Âsafî, Tebriz'den ayrılıp yeni görevinin başına geçmeden iki önemli olaya daha tanıklık etmiştir. Bunların ilki Tebrizlilerce sekiz on Osmanlı askerinin katledildiği haberi üzerine galeyana gelen Osmanlı askerinin Tebriz halkını kı-

²⁶ İsmail Hami Danişmend, Gazi Giray'ın Osman Paşa'ya iltica tarihini 4-5 Ağustos 1585 (7-8 Şaban 993) olarak kaydetmektedir. Bkz. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. III, İstanbul 1971, s. 82.

²⁷ "Leyal-i 'ıydden birinde 'Osmân Pâşâ Gâzî Gerây ile Âsafîyi nezdine çağırıp harb umûrını müşâvere eyledi ve dedi ki: "Ben Tebrize geldim 'Acem çıkıp gitdi ben gidince 'Acem yine gelecektir. Tebrizin hükûmet-i 'Osmâniyyede kalması bir emr-i 'asîrdir. Hayli külfet ihtiyârına mütevakıftır. Kırım hânı nîgeh-bân olursa devlet-i 'aliyye için muhâfaza husûsı sühûlet bulur ve bir kaç sene i'tinâ ve ikdâm-ı tâm gösterilirse nüfûz-ı saltanat-ı seniyye belki mütekarrer olur. Ordumuz buradan kalkıp giderse Tebrizi kim kayıracak? Erzurum ve Van vâfilelerini nezdâreti kâfi gelmeyecektir. Kırım hânının inzi-mâm-ı himmet ü basîretini lâ-büüd görüyorum." İkisi dahi Pâşânun bu sözlerini tasdik itdiler. Binâ-en'aleyh Pâşâ Gencede kıslamak üzere Kırım hânlığının Gâzî Gerây'a tevcihi ve ana mu'ayyen ve zahîr olmak üzere Âsafî Mehmed Begin Kefe mîr-i mîrânlığına ta'yini husûslarına dâ'ir rikâb-ı hümayûna et-râflı 'arzlar yazdı." Adurrahman Şeref, a.g.m., s.1502-1503.

lıçtan geçirmesi, diğeri ise Osman Paşa'nın hastalığı sebebiyle yerine ordunun başına geçirdiği Cigalazade Sinan Paşa'nın İran tahtının veliahtı Hamza Mirza karşısında gösterdiği korkaklıktan dolayı uğranılan mağlubiyettir. Bu mağlubiyet öncesinde Hamza Mirza'nın Tebriz üzerine yürüdüğü haberi alındığında Âsafî, Gazi Giray'la birlikte Osman Paşa tarafından Cigalazade Sinan Paşa'ya yardımla görevlendirilmiştir.²⁸ Muharebe esnasında Âsafî ve Gazi Giray Sinan Paşa'yı uyguladığı harekât tedbirinin yanlışlığı hususunda ikaza çalışmışlar; ancak Sinan Paşa kıskançlık hissine kapılıp bu ikazlara kulak asmayınca Osmanlı ordusu mühim derecede kayıp vererek geri çekilmeye mecbur kalmıştır. Âsafî, Sinan Paşa'nın bu zaafiyeti yüzünden büyük bir badire atlatmış neredeyse ölümün eşiğinden dönmüştür.

Özdemiroğlu Osman Paşa'nın hasta haline rağmen ayrı bir özen gösterdiği Tebriz'in muhafazasının baş sorumlularından biri olan Âsafî'nin Paşa'nın nezdindeki bu görevinden, terfi edildiği Kefe beylerbeyliğine geçişi bir türlü gerçekleşmemektedir. Sinan Paşa'nın yaşattığı son hezimet ve sonrasındaki dirayetsizlik, işleri iyiden iyiye çıkmaza sokmuş, artık ömrünün son demlerini yaşayan Osman Paşa ve Osmanlı ordusu için Tebriz'den göçmekten başka çare kalmamıştır. Osman Paşa ve ordu ile birlikte göç yoluna düşen Âsafî, Şam Kazan mevkiine gelindiğinde Osman Paşa'nın vefatı ile büsbütün sarsılmıştır. (29 Ekim 1585)

Osman Paşa gibi muzaffer bir kumandanın vefatı Osmanlı için olduğu kadar uzun yıllar hizmetinde canla başla çalıştığı ve birlikte nice başarılarla imza attığı Âsafî için de çok büyük bir kayıptır. Aynı zamanda bu tarih, Âsafî'nin talihinin tersine döneceği bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Âsafî'nin Kefe beylerbeyliği görevine tayini yüzünü pek güldürmemiş, tayininin üzerinden henüz üç dört ay geçmişken bu görevinden azledilmiştir.²⁹

Âsafî'nin Kefe beylerbeyliğinden azledilişine Ferhad Paşa sebep olmuştur. Ferhad Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'dan önce Şark serdarlığı vazifesinde bulunurken Kırım meselesinin hal yoluna konulmasında askerin itaatsizliğine mani olamayınca gözden düşüp bu görevinden alınmıştır. Özdemiroğlu Osman Paşa'dan sonra Tebriz'in muhafazasındaki başarısızlığından dolayı Cigalazade Sinan Paşa da azledilince Ferhad Paşa tekrar Şark serdarlığı görevine tayin

²⁸ *Kâ-yîl-i nazm Âsafî Gâzî Gerây*
Anlara hem emr olundı sizde rây (6455)

²⁹ *Geçdi üç dört ay bu ahvâl ile çün*
Kasd idermiş ana ol har günbegün (6877)

olunmuştur.³⁰ Âsafî'nin Osman Paşa'ya olan sevgisini ve bağlılığını çok iyi bilen Ferhad Paşa, Şark serdarlığından azledilişinin hıncını bir anlamda Âsafî'den çıkarmıştır. Âsafî,

*Terk-i ser itmekle yolunda ezel
Gördi serdârın bana mansıb mahal* (6898)

*Sonradan Ferhâd aldı zulm-ile
İtdüğü cevır ü cefâ gelmez dile* (6899)

beyitlerinde Ferhad Paşa'dan gördüğü zulmü,

*Pâdişâhım Âsafa zulm itdiler
Bî-sebeb 'azl itdiler incitdiler* (6887)

*Tîg ile buldum cihânda iştihâr
Şimdi kalmamış gibi ol i'tibâr* (6928)

*Ol dilâverlik olup dîvânelik
Şimdi 'ayb olmuş-dırır merdânelik* (6929)

*Neyleyem 'arz-ı vakârım kalmadı
Gayret-i nâmûs u 'ârım kalmadı* (6930)

*Zannım oldur gam helâk ide beni
Tîg-ı mihnet çâk çâk ide beni* (6931)

*Dehr elinden kime feryâd ideyim
Kimse gûş itmez figânım n'ideyim* (6932)

beyitlerinde de sebepsiz yere azledilişine olan itirazını ve böyle bir durumu içine sindiremeyişi dile getirmektedir.

Âsafî, *Şecâat-nâme*'nin dibacesinde "...tamâm iki yıldır ki ma'zûl ve müşevveşü'l-hâl ve envâ'-ı şedâyid ü âlâm ile mükedderü'l-ahvâl olup bir vechile derûndan âh itmege cür'et idemezem..."³¹ sözleriyle belirttiğine göre Kefe beylebeyliğinden azledilişinden sonra iki yıl her hangi bir devlet hizmetinde bulunmamıştır. Bu dönem yine "... bu za'îf-i bî-çâre a'nî Âsafî-i âvârenün hâtır-ı

³⁰ Ferhad Paşa'nın şark serdarlığına ikinci defa tayini 1586 yılı Ocak ayı ortalarında gerçekleşmiştir. Bkz. Kütükoğlu, *a.g.e.*, s.167.

³¹ (6a)

fâtırı kim şikeste âyîneler gibi hezâr-pâre ve her pâresi derd-i hasûd ile yâre yâredir kızılbaş-ı evbâşın çâh-ı siyâhından halâs olalı bir gün râhat ve bir mansıb ile ber-murâd olupistirâhat itmek müyesser olmamışdır..."³² şeklindeki ifadesinden anlaşıldığına göre Âsafi için zorluk içinde geçen bir dönemdir. Bir an evvel bu azledilmişlikten kurtulup padişah tarafından daha üst makamlarla lütuflandırılmak en büyük arzusudur. Sultan III. Murad adına yazmış olduğu *Şecâat-nâme* bir anlamda işte bu arzunun bir ürünüdür.

Âsafi'nin Sultan III. Murad adına *Şecâat-nâme*'yi kaleme almak çabasının karşılığında ne şekilde ödüllendirildiği hususunda bir bilgiye sahip değiliz.³³ XVI. yüzyıl tarihçilerinden Selânikî, Âsafi'nin 1590 yılının sonlarında (998 Zilkade) Hamza Bey'in azledilmesiyle reisülküttablığa atandığını belirtmekte ancak bu göreve atanışta *Şecâat-nâme*'nin rolü olup olmadığı yönünde herhangi bir bilgi vermemektedir.³⁴ Yaklaşık bir yıl bu görevde kalan Âsafi, 1591 yılı sonlarında bu görevinden alınmış, yerine Lâm Ali Çelebi tayin olunmuştur.³⁵ Yine Selânikî'nin nakledişiyle Âsafi, 1593 yılının Nisan ayında (1001 Receb) Hüseyin Çelebi'nin yerine ikinci kez bu göreve getirilmiş,³⁶ 14 Temmuz 1593 (14 Şevval 1001) tarihinde yeniden azledilip reisülküttablık görevini Yahya Çelebi'ye bırakmıştır.³⁷

Âsafi'nin 1592/93 (1001) yılında ikinci kez getirildiği reisülküttablık görevinden azledilişinden sonraki hayatı meçhulümüzdür. Bu görevden sonra başka hangi görevlerde bulunduğu dair bilgimiz bulunmayan şair, Mehmet Nail Tuman'ın kaydına göre 1604 (1014) yılında vefat etmiş, mezarı ise Hırka-i Şerif Mescidi'ndedir.³⁸

Şecâat-nâme, Âsafi'nin hayatının birçok yönünü aydınlatmaya yeter bir kaynak teşkil etse de soyu ve ailesi hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Bu konuda ilk bildiğimiz Âsafi'nin Çerkez aslına mensup olduğudur. Kendisi bu hususu bizzat ifade etmemekle birlikte *Şecâat-nâme*'de:

³² (6a)

³³ Cornell H. Fleischer, Âsafi'nin Kefe beylerbeyliğine tayininden üç yıl sonra Şemahı (Şirvan) beylerbeyliğine atandığını belirtse de bu bilgiyi ihtiyatla karşılamak gerekmektedir. Bkz. *a.g.e.*, s.83.

³⁴ Selânikî Mustafa Efendi, *Selânikî Tarihi*, (Haz. Mehmet İpşirli), C. I, Ankara 1999, s.227.

³⁵ *a.e.*, s.250.

³⁶ *a.e.*, s.311.

³⁷ *a.e.*, s.324.

Âsafi'nin reisülküttablık görevleri için ayrıca bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, (Haz. Nuri Akbayan), C.VI, İstanbul 1996, s.1781.

³⁸ Mehmet Nail Tuman, *a.g.e.*, C.II, s.914.

Akrabâsıydı müşîriün Âsafî
Gösterüp üslûb-ı cengi muhtefî (6862)

beytiyle Özdemiroğlu Osman Paşa ile olan akrabalığından bahsetmektedir. Ne-sebi Mısır Çerkezleri'ne dayandırılan³⁹ Özdemiroğlu Osman Paşa ile ilgili bu bilgi göz önünde bulundurulursa Âsafî'nin Çerkez aslına mensup olduğu düşünülebilir. Âsafî'nin ailesi hakkındaki bir diğer bilğimiz ise bir erkek kardeşe sahip olduğudur. Âsafî, *Şecâat-nâme*'de Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Demirkapı'dan Kefe yoluyla İstanbul'a hareketi esnasında uğranılan Rus saldırısını anlatırken yer verdiği bir beyitte;

Kâyil-i nazm Âsafînin kardaşı
Bezl idi meydânda cân u başı (4457)

ifadesiyle saldırıda şehit olanlardan birinin de kardeşi olduğu bilgisini vermektedir.⁴⁰

Peçevî İbrahim Efendi, Âsafî'nin kişilik özelliklerine ilişkin olarak Peçevî Tarihi'nde onu çok saf, hile, dolan nedir bilmez bir şahsiyet olarak nitelemektedir.⁴¹ Gelibolulu Âlî de Peçevî'nin bu görüşüne "... hubb-ı mâl ü menâl sevâdâsına iş itmiş degül idi."⁴² sözleriyle katılmaktadır. Âsafî'nin "... resm-i irtişâyı defâtir-i âmâlden hakk ve cadde-i istikâmetden bir ân ve bir sâ'at münfekk olmak müyesser olmamışdır el-hamdüli'l-lah sümme el-hamdüli'l-lah hele bu bende-i dîrîne ve çâker-i kemterîne Hakk 'ubûdiyyeti yirine getürmede cüst ü çâlâk olup gâh kalem gibi togruluga gûşış ve gâh kâğıd gibi yüz aklıklarına verziş idiüp ..." ⁴³ şeklindeki kendi ifadeleri de bir anlamda Peçevî ve Âlî'yi doğrular niteliktedir.

Eseri:

Âsafî'nin bilinen tek eseri *Şecâat-nâme*'dir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbında, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Gazavatname türünde kaleme alınan eser, 1587 yılında tamamlanmış,⁴⁴ 6982 beyitten oluşmaktadır.

³⁹ Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*'nda kaleme aldığı Özdemiroğlu Osman Paşa'ya dair makalede Osman Paşa'yı Çerkez asıllı göstermektedir. Bkz. *a.g.m.*, s.1289.

⁴⁰ *Şecâat-nâme*'de Âsafî'nin kardeşinin şehit edilmesine dair bir minyatüre yer verilmiş olması da bu bilgimizi doğrulamaktadır. Bkz. *Şecâat-nâme*, vr.188b, 50. minyatür

⁴¹ Peçevî İbrahim Efendi, *a.g.e.*, C.II, s.74.

⁴² Gelibolulu Âlî, *Nusret-nâme*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 4350, vr.121b.

⁴³ (3b)

⁴⁴ Âsafî, *Şecâat-nâme*'nin yazılış tarihini aşağıdaki tarih kıtasıyla belirtmektedir:

Bu neberd-i zâl-i dehrin nazım olan dîvânının
Başdan zîbâca bir dîbâcedir ser-nâmesi
Âsafî dîbâcesin zerle yazarken hâmesi
Didi târihin anın Dalın Şecâ'at-nâmesi sene : 995 (1587) (6b)

Şairin:

‘Özrimi bilsünler itsünler ‘itâb
İbtidâ nazmum-dırır işbu kitâb (6966)

şeklindeki sözleri *Şecâat-nâme*’nin ilk eseri olduğunu ortaya koymaktadır. Gerek kendisinin gerekse kaynakların başka bir eserine işarette bulunmamaları bir başka eserinin olmadığını göstermektedir.⁴⁵

Şecâat-nâme, plan olarak klasik mesnevi kurgusu hususiyetlerine yakın olmakla birlikte mesnevilerde ender rastlanan mensur bir dibace ile başlamaktadır. Dibaceyi gazavatname türünün özelliğine uygun olarak yer verilmiş iki fihrist takip etmektedir. Fihristlerin ilki Özdemiroğlu Osman Paşa önderliğindeki önemli savaşları ve bu dönemdeki önemli olayları, ikincisi de Âsafî’nin başından geçen kayda değer hadiseleri özetlemektedir. Ardından 23 beyitlik besmele ve tevhit, 6 beyitlik na’t, 12 beyitlik dört halifeye övgü, 27 beyitlik Sultan III. Murad’a methiye ve Özdemiroğlu Osman Paşa’nın biyografisine yer verilmektedir. *Şecâat-nâme*’nin girişinde münacat, miraciye ve sebep-i telif kıssımlarına yer verilmemiştir.

Âsafî, eserini Sultan III. Murad adına kaleme almıştır. Padişah’tan en büyük beklentisi *Şecâat-nâme* vesilesiyle yeni bir beylerbeylikle lütuflandırılmaktır. “İnşâllahü te’âlâ bu bende-i kemterleriniün ‘ilm-i nazm ü inşâda bizâ’atı ve fenn-i şimşîr ve şecâ’atda sanâ’atını belki bir cânibe serdâr idüp göndermege liyâkatını müşâhede buyurduklarında ümmîd-dârem ki bilâ-sebeb elimden alınan Kefe beglerbegiliginden dahi güzîde bir beglerbegilik ‘inâyet buyurilup ser-hadd-i a’dâya irsâl kılalar ve’l-hâsıl zannum budur ki bu kulları nâ-murâd konulmayup mekârim-i cezîle-i nâ-mütenâhîlerine lâayık ve sezâ-vâr ve bir ‘âlî mansıb ile behre-dâr ve kâm-kâr buyuralar...”⁴⁶ yollu sözleri bunun bir delilidir. Âsafî’nin bu sözlerinden Kefe beylerbeyliğinden daha güzide bir beylerbeylik talebi açıkça anlaşılacakla birlikte “ser-hadd-i a’dâya irsâl kılalar” deyişiyle sınır boylarındaki mücadele dolu hareketli yaşantıya yeniden kavuşma özlemi de hissedilmektedir.

Şecâat-nâme’nin muhtevasının ağırlıklı bölümünü Sultan III. Murad dönemi Osmanlı Şark seferleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede Özdemiroğlu Osman Paşa’nın fetihleri de methedilmektedir. Eserin asıl konusunu 1578 yılında kazanı-

⁴⁵ Agah Sırrı Levend: “Müellif yine önsözde, daha evvel yazmış olduğu başka bir eserden şu satırlarla bahsediyor: “Âsafî mahlas olan bende-i kemterleri, müşârü’n-ileyh ‘Osmân Pş.num ... otuz kırk cüz bir kitâb ve seksen sekiz yerde nakş-ı Mânî-nişân ile musavver meclis-i müstetâb tasvîr olunub, bahr-ı Mesnevî-i Ma’nevî üzre nazm eylemişlerdür.” ifadelerine yer vererek yanılığa düşmektedir. Bkz. a.g.e., s.89.

⁴⁶ (3b)

lan Çıldır Zaferi'yle 1585 yılında Özdemiroğlu Osman Paşa'nın ölümü arasında geçen olaylar oluşturmaktadır. Âsafî, eserini duyup işittikleri ile değil bizzat tanık olduğu olayları kaleme alarak oluşturmuştur. Eserde konu edilenler olayı yaşayanla anlatan aynı kişinin kaleminden çıkmış olma özelliğine sahiptir. XVI. yüzyıl Osmanlı Şark coğrafyasında yaşanan pek çok mühim hadiseyi tafsilatlı biçimde kaydeden *Şecâat-nâme*, edebiyatımızın önemli gazavatname örneklerinden biri olmakla birlikte aynı zamanda manzum bir tarih eseri niteliğindedir.

Özdemiroğlu Osman Paşa'nın ölümü bahsiyle *Şecâat-nâme*'nin asıl konusunu tamamlayan Âsafî, ardından hatime bölümüne yer vermektedir. Bu bölümde eserin yazılışına ve bitiriliş tarihine dair bilgiler bulunmaktadır. Eser, dua kısmıyla son bulmaktadır.

Şecâat-nâme'nin Türkiye kütüphanelerinde mevcut iki nüshası bulunmaktadır. İlki İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6043 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Mensur bir dibaceyle başlayıp manzum metinle devam eden nüsha harekeli, nesih hatla kaleme alınmış, toplam 289 varaktır. Mensur dibacenin her sayfasında 19 satır, manzum bölümün her sayfasında ise iki sütun halinde 15 satır yer almaktadır. Nüshanın önemli bir özelliği metinle başarılı bir şekilde ilişkilendirilmiş minyatürlere sahip bulunuşudur. Nüshanın tümü içerisinde toplam 77 minyatür yer almaktadır. İstanbul'da Ali b. Yusuf tarafından 1586 yılında istinsah edilmiştir. *Şecâat-nâme*'nin bir diğer nüshası da Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1301 numarada yer almaktadır. Harekeli nesih bir hatla kaleme alınan nüshanın mensur dibace ve manzum metninin her sayfasında 15 satır yer almakta olup 318 varaktır. Üniversite nüshasına göre oldukça özensiz olan bu nüshada minyatür bulunmamaktadır.⁴⁷ 1587 yılında istinsah edilen bu nüshanın da müstensihisi Ali b. Yusuf'tur.

Edebî Şahsiyeti:

Âsafî, tek eseri *Şecâat-nâme*'de ortaya koyduğu edebî kimliği ile yeterince adından söz ettirebilmiş değildir. Devlet hizmetinde yükselme arzusuyla XVI. yüzyıl Şark seferlerinin cereyan ettiği coğrafyada kültür hayatından ve kültür merkezlerinden uzakta bir ömür geçirmek durumunda kalan şair, edebî şahsiyetini ispata pek olanak bulamamıştır. Adeta canla başla çalıştığı devlet kade-

⁴⁷ Fehmi Edhem Karatay, "Bu eser saraya girmeden evvelki sahibi Mustafa Kapudanın elinde iken birçok minyatürlü sahifeleri sökülerek alınmış ve yerlerine başka bir yazı ile metin yazdırılarak resim yerlerinin boş bırakılmış olduğu bariz bir surette görülmektedir." bilgisini aktarmaktadır. Bkz. Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, İstanbul 1961, s.233.

melerinde yüksek mevkilere ulaşamaması ve *Şecâat-nâme'*den başka bir eser kaleme almamış olması da isminin geri planda anılmasına sebep olmuştur.

Gerek devlet hizmetinde gerekse edebî sahada hak ettiği yeri alamayan Âsafî, nazım ve nesirde kendine güvenen bir şairdir. *Şecâat-nâme'*nin dibacesinde sarfettiği “...le'âl-i nesrimi dahi nizâm-ı nazmıma karîn ve bu iki zâde-i tab'ımı şâhidîn-i 'âdileyn idüp min-ba'd da'vâ-yı ma'rifet itâdigimce nazm u nesrim gibi iki zîbâ şâhid ve sıdk-makâle güvâh olmaga müsâ'id olalar”⁴⁸ sözleri ve

Çok kulun ma'rifete kâdir olur
Sâhib-i seyf ü kalem nâdir olur (5b)

Şî'r ü inşâ diseler var fenim
Sadr-ı heycâda yirim var benim (5b)

dizeleri Âsafî'nin şiir ve inşada kalemine olan güvenini ispatlar niteliktedir.

Âsafî'nin edebî yönüne ilişkin bu kendi değerlendirmeleri yanında XVI. yüzyıl tarih ve edebiyat sahasının önemli simalarından Gelibolulu Âlî'nin de *Künhü'l-Ahbâr* ve *Nusretnâme* adlı eserlerinde birtakım değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Âlî, Âsafî'nin ilmi yeterliliği yanında şiir ve inşaya muktedir bir şair olduğunu belirtmektedir. Âlî, “... bir kâmil-i melek-hûsâl ve şî'r ü inşâyâ kâdir sâhib-i kemâl idi.”⁴⁹ ve “...istikâmet-i tab'la merdüm-perdâz ve beyne'l-akrân her cihetle mu'ayyenü'l-mikdâr u mümtâzdur...”⁵⁰ ifadeleriyle Âsafî'nin edebî şahsiyetine olan takdirini, “...vâkıf-ı rumûz-ı ma'nevî ve mütercim-i ebyât-ı Mesnevi...”⁵¹ sözleriyle de Mesnevi'yi tercüme edebilecek kadar Farsça bildiğini ortaya koymaktadır. Âsafî hakkındaki tespitlerini “... niçe yıllar mütelemmiz ü nefâyis-i fevâ'id-i şî'r ü inşâmızdan gâh u bî-gâh mütelezziz olmuş idi.”⁵² sözleriyle sürdüren Âlî, Âsafî'nin edebî şahsiyetinin oluşumunda katkısı bulunduğundan da bahsetmektedir. Âsafî ve Âlî'nin Lala Mustafa Paşa'nın himayesinde bir dönem birlikte görev almış, çağdaş iki şair olmaları bu görüşü muhtemel kılmakla birlikte Âsafî'nin böyle bir tespiti doğrular hiçbir kaydı yoktur.

⁴⁸ (4a)

⁴⁹ Gelibolulu Âlî, *Nusretnâme*, vr.121b.

⁵⁰ Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, vr. 241b.

⁵¹ Gelibolulu Âlî, *a.e.*, vr.241b.

⁵² Gelibolulu Âlî, *Nusretnâme*, vr.121b.

Cornell H. Fleischer de bu sözlerden hareketle Âsafî'nin Gelibolulu Âlî'nin öğrencisi olduğunu belirtmektedir. Bkz. *a.g.e.*, s. 84.

Âsafî'nin *Şecâat-nâme'*de ortaya koyduğu edebî şahsiyetini Gelibolulu Âlî'nin görüşleri ile birlikte değerlendirdiğimizde, Âsafî'nin dini, ilmi ve edebî sahada kendini yetiştirmiş, âlim bir şair olduğu hükmüne varmak zor değildir. Eserinden Mevlâna, Hafız ve Şeyh Sadi'yi okuduğu anlaşılan Âsafî, ayet ve hadislerden muhtevaya uygun yaptığı iktibaslarla dini ilimlere ve tasavvufa vakıf bir şair kanaati uyandırmaktadır. *Şecâat-nâme'*de mevzuya gayet uygun şekilde yer verdiği Mesnevi'den kimi hikâyelerle⁵³ Mevleviliğe ve dolayısıyla Mevlâna'ya olan muhabbetini ortaya koymaktadır.

Âsafî, şiir tekniğini iyi bilen, geniş kültüre sahip bir şairdir. *Şecâat-nâme'*de duru bir Türkçeyle nazmedilmiş beyitlerindeki vezin kusurlarının azlığı vezne olan hâkimiyetinin, mesnevi içerisinde gazel formunda manzumelere yer verişide klasik şiirin farklı nazım şekilleriyle manzumeler yazabileceğinin bir göstergesidir.⁵⁴ *Şecâat-nâme'*de yer yer lirik, didaktik ve pastoral anlatımlarla akıcı kıldığı kendine has üslubunu atasözleri, deyimler, ayet ve hadis iktibaslarıyla zenginleştirmesi geniş bir kültüre ve şairlik perspektifine sahip olduğuna işaret etmektedir. Tarihî hadiseleri anlatırken konuya zenginlik ve çeşitlilik katmak amacıyla istitrâd yollu aktardığı kimi kıssa ve hikâyelerle de okuyucunun ilgisini canlı tutmayı başarmaktadır. Bu nitelikleri göstermektedir ki Âsafî, farklı şekil ve muhtevalarda eser kaleme alabilecek kudrete sahip bir şairdir.

Âsafî'nin edebî şahsiyetinde dikkati çeken hususlardan biri de dile olan hâkimiyetidir. Gayet sade ve anlaşılır bir dille kaleme aldığı eserinde sahip olduğu kelime zenginliğinden istifadeyle hiç zorlanmadan, kolaylıkla söylenilmiş izlenimi uyandıran beyitleri buna bir göstergesidir. Bu meziyeti ona kafiye ve redif konusunda da kolaylık sağlamış, böylelikle şiirinin ahenk düzeyini rahatlıkla artırmıştır.

Taş yuvarlarlar idi başlarına
Karşu baş korlar idi taşlarına (1894)

Dillerinde pend ile yir eyledi
Her birin bir pend ile şîr eyledi (2751)

⁵³ Âsafî'nin *Şecâat-nâme'*de Mesnevi'den istitrâd yollu aktardığı hikâyeler için bkz. "Padişah ve Derviş" vr. 4b-6a, "Kedi ve Kuş" vr. 48b-49a.

⁵⁴ *Şecâat-nâme'*nin kurgusu dâhilinde klasik mesnevi kurgusu dışında değerlendirilebilecek gazel nazım şekliyle yazılmış 4 farklı manzume daha yer almaktadır:

Gazel I (24a)
Gazel II (27b)
Gazel III (39a)
Gazel IV (61b)

beyitlerinde iç kafiye, redif ve aliterasyonlarla bezenmiş bir söyleyiş Âsafî'nin şiir diline olan hakimiyetine ve sanatçı kişiliğine ispat niteliğindedir.

Dile hâkim bir şair olduğu şüphe götürmeyen Âsafî, şahit olduğu olayları hikâye edişte kendine özgü, belirgin bir üslup da ortaya koymaktadır. Bu hususta dikkati çeken belirgin özellik, kimi kez atasözleriyle desteklenmiş, bir takım nasihatlerde bulunmayı amaçlayan hakîmâne bir üsluba sahip oluşudur. *Şecâat-nâme'* de açık bir biçimde hissedilen hakîmâne üslup oldukça hikemî söylemlerle ortaya konmuş pek çok beyitte göze çarpmaktadır:

Sınsa baş bõrk içredür dîrler ezel
Kol sınırsa yen içindedür mesel (1048)

Fursatı fevt itme 'ömrün fevti var
Nükte fehî eyle cihânun mevîi var (1506)

Yegdir ölmek kişi yahşî nâm ile
Sag kalmakdan ise âlâm ile (3943)

Sen sag ol dünyâda mâl olsun giden
Tâ vücûdun var helâl olsun giden (4543)

Her ne yirde dâne var dâm andadır
Dut kanâ'at gûşesin kâm andadır (4803)

Âsafî, söz sanatlarını da ustalıkla kullanan bir şairdir. *Şecâat-nâme'* de:

San'at-ı şi'riyye gerçi bunda yok
Ehl-i rezme kıssasından hisse çok (6967)

şeklindeki ifadesiyle eserini sanat yapmak adına kaleme almadığını belirtse de edebî sanatlara başarılı bir şekilde yer vermektedir. Kısa ve özlü söyleyiş içerisinde kimi kıssa ve olaylara işarette bulunduğu telmihlerle manaya derinlik kazandıran, oldukça çetin geçen savaşları anlatırken sıkça başvurduğu mübalağalarla okuyucuyu kolayca olayın havasına sokan, hoşlanarak kullandığı cinas, tarsi ve aliterasyonlarla Türkçenin ses olanaklarından layıkıyla istifade edebilen Âsafî, eserinde sözü sanatlı söylemekteki maharetine yeter bir delil ortaya koyabilmektedir. Böylelikle anlatımındaki doğallığını söz sanatlarıyla ustaca yoğurması, tarihî hadiselerin kuru bir ifadeyle değil şairane bir üslupla karşımıza çıkmasını sağlamaktadır.

Âsafî'nin edebî kişiliği çerçevesinde nazmı yanında nesrinin de yeri bulunduğunu belirtmek gerekir. *Şecâat-nâme*'ye eklemiş olduğu mensur dibacede inşa sanatındaki kabiliyetini ortaya koymaktadır. Yer yer secilerle bezenmiş, berrak bir dille kaleme aldığı dibaceden akıcı ve ahenkli bir nesir üslubuna sahip olduğu kolaylıkla hissedilebilmektedir.

Sonuç:

Mevlâna'nın engin fikirlerinden beslenen Mevlevilik, Mevleviliğe mensup şairlerin oluşturduğu Mevlevi edebî muhiti dâhilinde pek çok şairin yetişmesine vesile olmuştur. Gelenek dâhilinde, bir tarikata intisabıyla bilinen divan şairlerinin iltifat ettikleri tarikatların başında yer alan Mevleviliğin XVI. yüzyılda yetiştirdiği şairlerden biri de Âsafî'dir.

Mevlevi kimliği yanında muharip bir asker, bir devlet adamı olarak da bilinen Âsafî, ömrünün mühim bir safhasını Kafkasya gibi zor bir coğrafyanın her an yeni tehlikelere gebe, hareketli sınır boylarının bitip tükenmek bilmeyen mücadeleleri içerisinde geçirmiştir. Onun hayatı, devlet hizmetinde şaibesiz ve haklı bir yükselişin gerçek öyküsüdür. Özdemiroğlu Osman Paşa'nın maiyetinde dürüstlük içinde, durmak nedir bilmeden, tam bir görev aşkıyla çalışan Âsafî; kâtiplikten tezkirecilik, defterdarlık, sancakbeyliği ve beylerbeyliğe doğru giden haklı yükselişiyle en müşkil durumlarda dahi kendisine sonsuz derecede güven duyulabilecek, cesur bir görev adamı portresi çizmiştir.

Âsafî'nin bizzat tanık olduğu olayları kaleme alarak ortaya koyduğu *Şecâat-nâme*, edebiyatımızın önemli gazavatname örneklerindendir. Sultan III. Murad dönemi Şark seferlerini ve Kafkasya fatihi Özdemiroğlu Osman Paşa'nın bu coğrafyadaki fetihlerini tafsilatlı şekilde konu edinen *Şecâat-nâme*, edebî açıdan olduğu kadar tarihî açıdan da kayda değer bir eserdir.

Âsafî; sade ve akıcı dili yanında, hakîmâne bir üslup içerisinde söz sanatlarını ve Türkçenin ahenk olanaklarını kullanmaktaki ustalığıyla da dikkati çekmektedir. Tek eseri *Şecâat-nâme*'de ortaya koyduğu edebî kişiliği ile Türk dilinin ve klasik şiirin olanaklarını kullanmaya vakıf bir şair görünümü sergilemektedir. ©

KAYNAKLAR:

- Abdurrahman Şeref, “Özdemiroğlu Osman Paşa”, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, C.III-IV, İstanbul 1329, s. 1289-1516.
- Alî-Şîr Nevayî, *Mecâlisü'n-Nefâ'is-I* (Haz. Kemal Eraslan), Ankara 2001.
- Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Ankara 2000.
- Çerçi, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, C.II, Kayseri 2000.
- Danişmend, İsmail H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.III, İstanbul 1971.
- Eravcı, Mustafa, “Dal Mehmed Çelebi Âsafî”
<http://www.ottomanhistorians.com/database/html/dalmehmed2.html>
- Eroğlu, Süleyman, “Âsafî'nin Şecâat-nâmesi (İnceleme-Metin)” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2007.
- Ertaylan, İsmail H., *Gazi Geray Han Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1958.
- Fleischer, Cornell H., *Tarihçi Mustafa Âlî Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, İstanbul 2001.
- Gelibolulu Âlî, *Kühü'l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 3409.
- Gelibolulu Âlî, *Nusretnâme*, Nuruosmaniye Ktp., nu. 4350.
- Gölpınarlı, Abdülhak, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983.
- Horata, Osman, “Mevlâna ve Divan Şairleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, (1999), s.43-56
- İpekten, Haluk, - İsen, Mustafa, - Toparlı, Recep, - Okçu, Naci, - Karabey, Turgut, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988.
- İsen, Mustafa, “Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri”, *Ötelerden Bir Ses*, Ankara 1997, s.209-220.
- Karatay, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, İstanbul 1961.
- Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's- Şuara*, (Haz. İ. Kutluk), C.I, Ankara 1989.
- Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi*, Ankara 1993.
- Kütükoğlu, Bekir, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul 1993.
- Levend, Agah Sırrı, *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Ankara, 2000.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, (Haz. Nuri Akbayan), C.VI, İstanbul 1996.
- Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), C.I, Ankara 2001.

Parlatır, İsmail, “Veled Çelebi’nin Türk Dili Adlı Sözlüğünde Mevlâna İle İlgili Söz-
leri ve Yorumları”, *Uluslararası Mevlâna Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 2000,
s.191-196.

Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), C.II, Ankara 1999.

Rahimizâde Harîmî İbrahim Çavuş, *Zafernâme-i Sultân Murâd Hân*, İstanbul Üniver-
sitesi Ktp. Türkçe Yazmalar, nu. 2372.

Selânikî Mustafa Efendi, *Selânikî Tarihi*, (Haz. Mehmet İpşirli), C.I, Ankara 1999.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, Dergah Yayınları, İstanbul 1977.

Yeniterzi, Emine, *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna*, Ankara 2008.

Zeyrek, Yunus, *Tarih-i Osman Paşa*, Ankara 2001.